

JIŘÍ ALTIOR ANNUS HORRIBILIS

INSTITUT RENESANCE 201
KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

TĚŽKÉ CHVÍLE V DĚJINÁCH LIDSTVA

☛ Samuelův mor & Justiniánův mor ☛

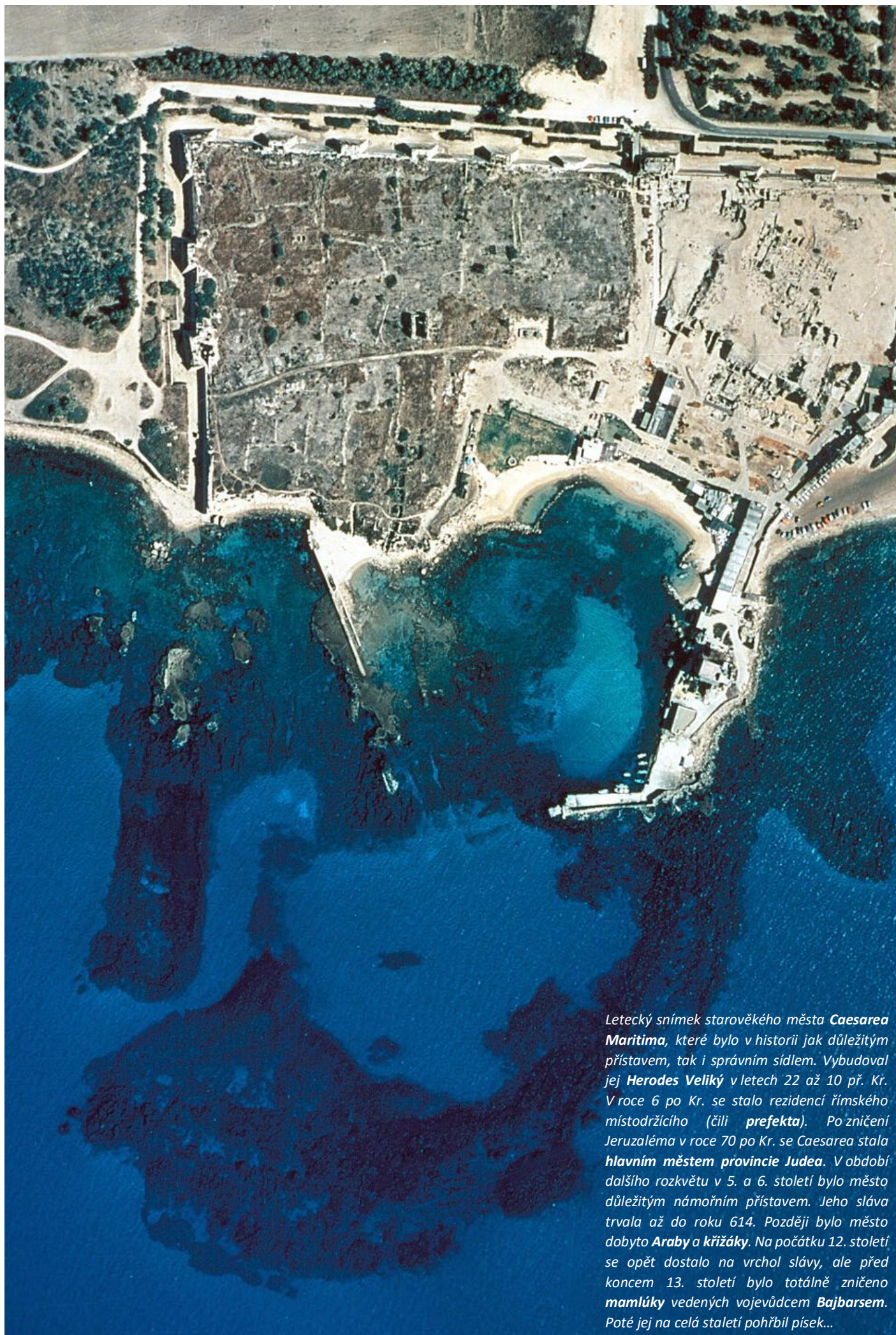

Nový cyklus vyprávění **Annus horribilis** rozvíjí ideu dušičkových kulturně-vzdělávacích programů „*Hora fugit / Čas běží*“ o morovou tematiku. Jeho cílem je přiblížit příčiny, průběh, hrůzy i důsledky morových epidemií a v širším kontextu i dalších ran, které v průběhu známých dějin zasahovaly do lidského vývoje, vytvářely společenské fenomény, ovlivňovaly různé oblasti kultury, a často vedly ke všeobecnému vědecko-technickému pokroku či k hlubším společenským reformám. Ač se chceme věnovat především výskytu moru na Západě, nevyhneme se putování po vzdáleném Orientu, neboť odtamtud k nám tato zhoubná nemoc přišla. Jelikož naše každodenní radosti a starosti bývají zpravidla vzdálené studiu starověké historie a místopisu vzdálených zemí, naše putování temnými obdobími historie si žádá i menší dějinné a místopisné exkurse. Čtenář si tak bude moci popisované události snadno zasadit do zeměpisného a dějinného kontextu. Jiří Altior / MMXIX / Praha

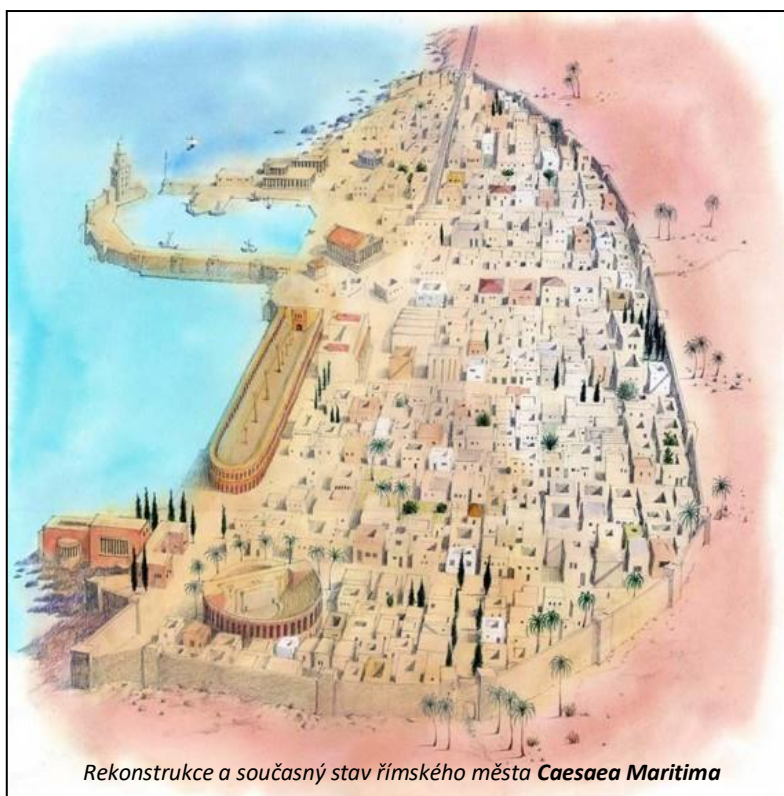

Letecký snímek starověkého města **Caesarea Maritima**, které bylo v historii jak důležitým přístavem, tak i správním sídlem. Vybudoval jej **Herodes Veliký** v letech 22 až 10 př. Kr. V roce 6 po Kr. se stalo rezidencí římského místodržícího (čili **prefekta**). Po zničení Jeruzaléma v roce 70 po Kr. se Caesarea stala **hlavním městem provincie Judea**. V období dalšího rozkvětu v 5. a 6. století bylo město důležitým námořním přístavem. Jeho sláva trvala až do roku 614. Později bylo město dobyto **Araby a křižáky**. Na počátku 12. století se opět dostalo na vrchol slávy, ale před koncem 13. století bylo totálně zničeno **mamlúky** vedených vojevůdcem **Bajbarsem**. Poté jej na celá staletí pohřbil písek...

V půli cesty mezi soudobými nachází ruiny římského města přístav vybudoval mezi roky 22 (*74 př. Kr., od 40 př. Kr. králem Judeje, východořímské říši poslední císař vládl od 491, †508). Dochované anály schopným panovníkem, dokázal mnoho územních sporů se svými dalšími s **Bulhary**. Navíc rovněž musel čelit **schizmatu**, které začalo hloubit příkop doby se v Caesareji narodil byzantský historik **Prokopios z Césareje** (*500, †565). Césarea byla za časů tohoto učenice bohatým městem, které bylo správním střediskem provincie **Palestina**. Prokopios z Césareje byl jmenovcem patrona města, mučedníka sv. Prokopia, který byl umučen roku 303 za Diokleciánova pronásledování křesťanů. Českým ekvivalentem tohoto mužského jména řeckého původu je Prokop. Našinci tak při vyslovení jména Prokopios vytane spíše postava českého poustevníka, kněze a zakladatele Sázavského kláštera **sv. Prokopa** (970–1053) a ne Prokopia z Césareje.

izraelskými městy **Tel Aviv** a **Haifa** se **Caesarea Maritima**. Tento středomořský a 10 př. Kr. judský král **Herodes Veliký** †3 př. Kr.) O půl tisíciletí později vládl z thrácké dynastie **Anastasius I.** (*430, uvádějí, že byl na svůj pokročilý věk udržovat příměří s Peršany a vyhrál sousedy. Nedařilo se mu pouze ve válce prvnímu velkému tzv. **akakiánskému** mezi východní a západní církví. Do této

Rekonstrukce a současný stav římského města **Caesarea Maritima**

Dříve než si přiblížíme paměti dějepravce Prokopia, vydáme se na chvíli proti proudu času do doby, kterou popisuje starozákonní **První kniha Samuelova**. V její šesté kapitole je popsána dramatická epizoda z židovské historie – zjetí archy úmluvy **Filištíny**. Odvěci nepřátelé Izraelitů se zde zmocnili nejcennějšího židovského artefaktu – truhly obsahující archu úmluvy ukrývající **Mojžíšovo** Desatero Božích přikázání. Filištíni v té době bojovali s Izraelskými kmeny vedenými svými soudci. **Soudce Samuel** byl posledním z nich – soudců Izraele, vůdčích postav, kteří vedle politické a vojenské moci disponovaly darem vykládat vůli Hospodina. Nástupcem soudce Samuela se stal první z židovských králů **Saul** a po něm slavný **David**. Datace Samuelovy vlády je nejistá: podle židovské tradice vládl v letech 931 až 877 př. Kr.; podle moderní archeologie by to však mělo být před rokem 1010 př. Kr. Toto datum je stále více spojováno s vládou krále Davida. Za Samuelova soudcování došlo k výskytu moru u Pelišťejců. Mělo jít o trest za to, že se opovážili zcizit archu úmluvy. Tu vzali Izraelité s sebou do bitvy, jenže střet ke své smůle s Pelišťejci prohráli. Vítězové si artefakt reprezentující izraelského Boha odvezli do svého chrámu boha **Dáгона** a když je začaly stíhat pohromy, převáželi jej z jednoho svého města do druhého.

Mor a navrácení **Schránky úmluvy**

Hrobka soudce Samuela se nachází nedaleko od Jeruzaléma a je součástí Národního parku Nebi Samu'el

Stále se však objevovala zlá znamení v podobě moru. Pelištejci postupně archu převáželi mezi svými pěti městy, ale vždy je tam postihl mor. Nakonec se rozhodli vrátit archu jejímu původnímu majiteli a přidali i symbolické dary na usmířenou. Šlo o zlaté sochy vředů a krys, tedy toho, co postihlo Pelišťeje během jejich nakládání s posvátným předmětem. Tyto zlaté předměty mohly být schránkami obsahujícími biologické důkazy pohromy, což by vysvětlovalo, proč se jejich čerství majitelé také nakazili a zhoubné infekční nemoci podlehli. Moderní výzkumy se snaží přijít na to, zdali to mohl být pravý mor, co Pelišťeje postihlo. Nedávný objev jejich hrobů na **Aškalonském hřbitově** ukázal, že se Pelišťeje skutečně výrazně odlišovali od Egypťanů, Mezopotámců i od dalších semitských obyvatel. Geny jejich původ alokovaly do Jižní Evropy.

*Smrt pelištejského vojáka Goliáše. Příběh střetu nebojácného Davida s obrovitým Pelišťejcem je nejznámější připomínkou existence starověkého „mořského lidu“, který v biblických dobách působil na Blízkém Východě. Mnozí národ Pelišťejců znají pod jejich jiným označením: jako **Filištiny**.*

▸ Pelištejce nám dnes připomíná ještě jeden odkaz. Po potlačení **Bar Kochbova** povstání Římany roku 135 po. Kr. bylo hlavní město římské provincie **Iudaea** (Judsko) **Jeruzalém** přejmenováno na **Aelia Capitolina**. Zároveň byla celá provincie na znamení porážky Židů posměšně přejmenována podle jejich odvěkých, tou dobou dávno zmizelých nepřátel na **Syria Palaestina** („Pelištejská Sýrie“). Nový název převzal celý západní svět a tato oblast se takto nazývá dodnes. Z latinského **Palaestina** pochází i arabské označení Palestiny – **Filastin** (Falastin).

Otázce moru, který sužoval Pelištejce, se věnuje značná vědecká pozornost, neboť se jedná o pravděpodobně nejstarší historickou zmínku o moru či moru podobné nemoci vůbec. WHO, **Světová zdravotnická organizace**, datuje biblický mor do období kolem roku **1320 př. Kr.** Další medicínské výzkumy spekulují o tom, že se nejednalo o klasický mor řadící v pozdějších staletích v Evropě a Asii, ale o tzv. **zaječí nemoc** známou pod latinským názvem **tularemie**. Tato nemoc se přirozeně vyskytuje u zajíců a dalších hlodavců a je způsobená bakterií **Francisella tularensis**. Hlodavci ji mohou přenést i na lidi, přičemž její průběh je v něčem podobný moru. Mezi zvířaty se nemoc šíří buď přímým stykem nebo díky přenašečům nakažené krve, jakými jsou klíšťata či ovádi. V Egyptě má tularemie doloženou několikatisíciletou historii...

Nicolas Poussin (1594–1665): **Mor v Ašdodu**

Další otázkou, na kterou hledala archeologie odpovědi, byla přítomnost krys **Rattus rattus** ve starověké Palestině. Výzkumy výskytu hlodavců schopných přenášet pravý mor potvrdily. Je tedy stále nezodpovězenou otázkou, zdali Pelišťejce stihl trest v podobě moru anebo jiné infekční nemoci – např. zajeří. Jisté však je, že nezpůsobil větší pandemii a Pelišťejci mohli dál pokračovat ve svých územních sporech s Izraelci. Tato skutečnost spíše ukazuje na nemoc méně zhoubnou, než byl mor, jenž měl teprve přijít.

Opustíme nyní dobu železnou a vraťme šestého století po Kristu. Zde bude Prokopios. Víme o něm, že se narodil do solidního vzdělání. Ovládal několik armádě. V roce 518 zemřel císař stal císař **Justinus** (450–527). Za jeho strážce **Justiniána** (527–565). Justinián císaře a v roce 521 povýšil na velitele svůj první konzulát. Čtyři roky poté znamenalo, že se stal oficiálním dědicem s krásnou dcerou krotitele medvědů (cca 497–548). Protože se Theodora znamenalo rovněž prostitutku, byla nepřijatelná a poté, co se tak v **chrámu Sofia**) stalo, vypukl skandál. V předtuše Justinus Justiniána spolucísařem, takže stal Justinián jediným vládcem říše.

Císařovna Theodora I. Byzantská

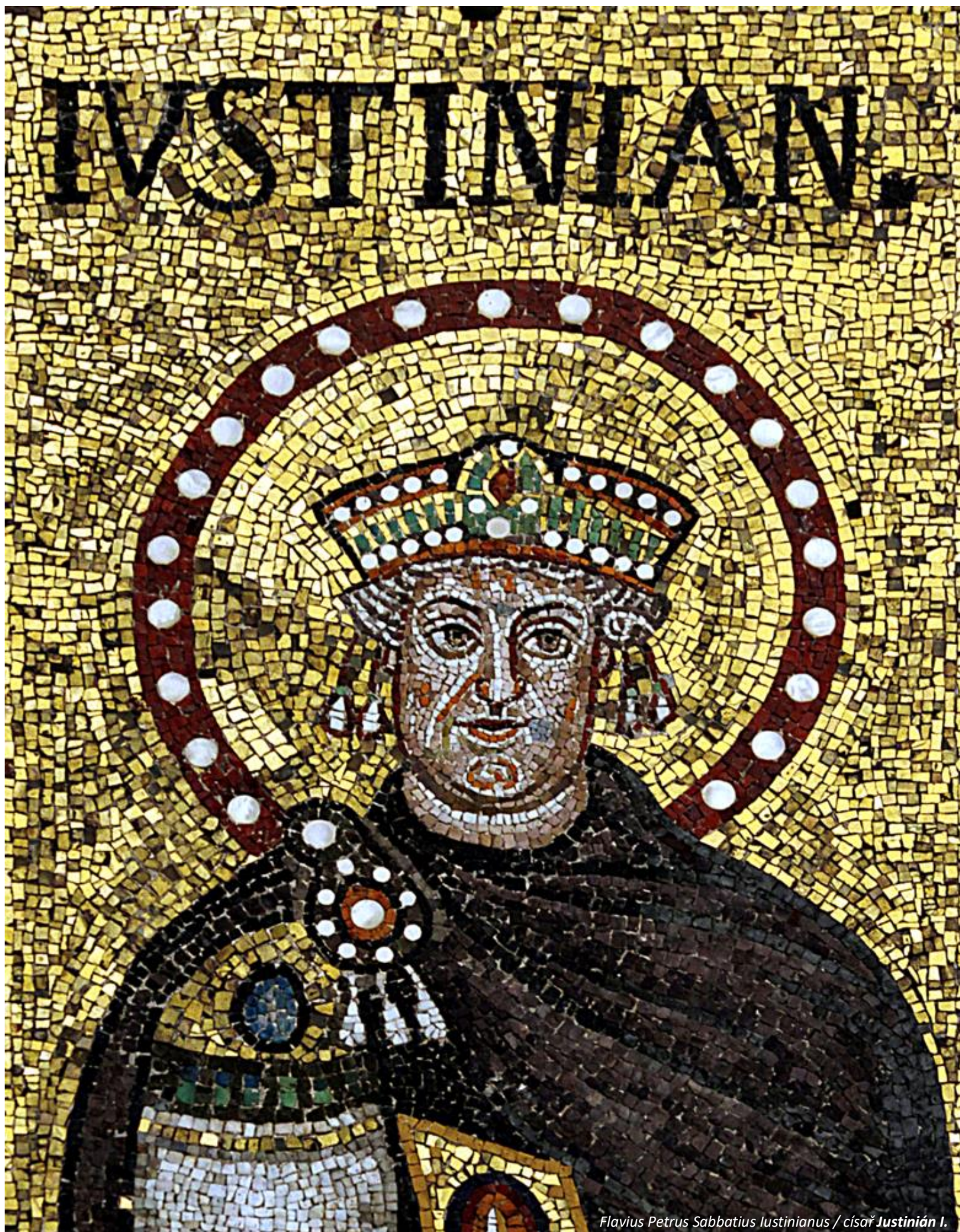
se zpět po proudu času do počátku protagonistou našeho vyprávění jistý bohaté rodiny, a tudíž se mu dostalo jazyků a léta působil v římské **Anastasius I.** a jako následníkem se vlády začal strmě růst vliv palácového se záhy stal důvěrníkem nového vojska a následně začal vykonávat obdržel titul „caesara“, což trůnu. Kolem roku 525 se oženil v cirku **Theodorou Byzantskou** živila i jako herečka, což v té době císařova svatba s ní naprosto **Boží moudrosti** (pověstná **Hagia** své smrti jmenoval roku 527 císař po jeho smrti se 1. srpna roku 527

Osudy historika Prokopia a císaře Justiniána se propletly poté, co se Prokopius roku 527 či 528 stal členem štábu posledního z velkých byzantských vojevůdců – **Flavia Belisaria** (505–565). Belisarius vynikal bystrým úsudkem, strategickým uvažováním i výtečným pozorovacím talentem. Roku 532 vypuklo v Konstantinopoli povstání **Niká**. Tato vpravdě dějinná událost uvolnila leta strádané napětí v římské společnosti, jež se v ní akumulovalo už od Justiniánovy svatby. Slovo „Niká“ je vlastně vítězný pokřik, kterým se hecovaly fanoušci místních sportovních klubů. V případě povstání Niká bojovali „**modří**“ proti „**zeleným**“. Svár mezi oběma kluby trval už celá desetiletí a projevoval se nejenom v přízni oblíbeným sportovcům a gladiátorům, ale rovněž v pojetí křesťanské víry. „Modří“ vyznávali ortodoxní dvojí pojetí podstaty Krista, božskou a lidskou, „Zelení“ byli **monofyzitisté**, kteří naopak tvrdili, že má jedinou, božskou podstatu. Císař Justinián stranil Modrým, a tak se postupně bouře přelily v revoltu, během níž si nakonec Zelení zvolili vlastního císaře. To již bylo město značně zpuštěné a několikadenní boje se proměnily v řádění lůzy, vraždy, rabování, a nakonec i v boj o samotnou uloupenou kořist. Když se bezradný císař stále modlil k Bohu, rozhodla se zakročít jeho rázná žena Theodora a na pomoc povolala zbytky stráží a profesionálního vojska. Na scénu vstoupily Belisariovy jednotky.

Giuseppe de Sanctis (1858–1924): Theodora

Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus / císař Justinián I.

Belisariovi muži včetně Prokopia z Césareje pronikli do epicentra celého dění – na stadion určený k závodění vozů čili **hippodrom** –, a zde se nemilosrdně pustily do pronásledování nového císaře. Skutečností je, že dav ozbrojený kamením neměl velkou šanci proti boji zoceleným plně ozbrojeným vojákům. To si uvědomil vůdce Modrých, který se i se svými věrnými briskně přidal na stranu stráží a pomohl zajmout vzdorocísaře i vůdce konkurenční bandy. Císař oba zajatce popravil. Tak skončila sociální bouře, jež si dle Prokopia jen za poslední den povstání vyžádala 35 tisíc životů a zruinovala značnou část města. Protože byl Prokopios v době povstání členem Belisariova mužstva, stoupl v očích císaře i císařovny.

Flavius Belisarius se chystá slavnostně vstoupit do Říma poté, co roku 576 drtivě porazil Góty

V následujících letech Belisarius dostal příležitost potlačit povstání **Vandalů** plenících západní část říše. Vzhledem k tomu, že časy byly plné revolt a impérium bylo oslabené, schopný generál neměl nouzi o práci. Jeho vynikající výsledky dodaly Justinianově vládě nebývalého lesku. Římská říše se naposledy v dějinách stabilizovala a začala progresivně rozrůstat. Jak se ukázalo, především díky schopnostem, vytrvalosti a věrnosti Belisaria. Vojevůdci osudy, jakožto i jeho opakovaný pád zapříčiňovaný pomluvami a slabým císařem, se nakonec staly synonymem pro věrolomnou zradu. Té se dopustil císař, když svého věrného, nejlepšího a nezpochybnitelně schopného generála dal nakonec již poněkolkáté zbavit hodností a majetku a navrch i oslepit a vyhnat. Dav rozzuřený nespravedlností pak přiměl císaře změnit svůj verdikt, ale k navrácení římské říše k prosperitě už to nestačilo. Belisarius umřel slepý, leč v přepychu, roku 565. Jeho císař o deset měsíců později.

Jean-François Pierre Peyron (1744–1814): Vyhoštěný Belisarius přijímající pohostinnost od rolníka (1779)

Historik Prokopios z Césareje doprovázel generála Belisaria až do roku 540. Poté se usadil v Konstantinopoli. Nakonec byl coby uznávaný autor poctěn tituly **illustris** a snad i **patricius**, což jej zařadilo do nejvyšších kruhů říše. Prokopios se věnoval především sepisování soudobé historie. Napsal tři objemná díla: **O válkách**, **O stavbách** a posmrtně mu vyšlo značně kritické dílo **Historia Arcana (Skryté dějiny)**. V něm se silně kriticky a šířavě rozepisuje o tom, o čem se nemohl vyjadřovat ve svých předchozích dílech. Prokopios žil v době, kdy vyvrcholila sláva Byzance a kdy se zároveň započal její pád, neboť četné války a slabý císař přivedly impérium na spirálu zkázy. Ta se začala roztáčet leta Páně 536, roku, který mnozí historici dnes nazývají „nejstrašlivějším a nejničivějším rokem v lidských dějinách“ – latinsky **Annus horribilis**.

Dobové sledování a zaznamenávání nebeských úkazů je zásadním přínosem nejenom pro astronomy, ale i pro historiky a další vědní obory

Zkraje roku 536 vybuchla jedna z amerických sopek. Má se za to, že se mohlo jednat o stratovulkán **Ilopango**, v jehož kaldeře se dnes nachází největší San Salvadorské jezero. Sopečný popel dosáhl stratosféry a zahalil nebesa na více jak rok... Jinou či další možnou příčinou mohly být dopady fragmentů **Halleyovy komety**. Ta podle Čínských análů prolétala po nebeské obloze a neobvykle jasně zářila. Z toho lze usuzovat, že při svém průletu se kometa těsně přiblížila ke Slunci, což jednak zmohtnilo a rozzářilo její ohon a jednak odpoutalo z jejího těla několik větších fragmentů. Ty v následujících letech dopadly postupně na Zem, přičemž největší z nich do oceánu. Adeptem na dopadovou plochu je zejména severoaustralský záliv **Carpentaria**... Jak vidno, současná věda shromažďuje stále více poznatků o možných příčinách toho, co vyústilo v celoplanetární skokové ochlazení. Nebyl to jen Prokopios, kdo tehdejší události zaznamenal.

Zatopená **kaldera stratovulkánu Ilopango** (jezero se jmenuje **Lago de Ilopango**) je se svojí rozlohou 72 km² největším jezerem státu **Salvador**

Zprávy, jež o dění referují, pochází i od **Euagria Scholastika z Antiochie**, **Jana z Efesu** nebo **Řehoře, biskupa z Toursu**. Tato skutečnost dodává Prokopiovým pozorováním na důvěryhodnosti. Prokopios totiž zaznamenal, že se celá země prudce ochladila a sníh padal i v létě. Neúroda pak ovlivnila bojová tažení Římanů i jejich protivníků a po celém světě vypukl hladomor. Jedenáct let poté nebe opět potemnělo... Podle moderních výzkumů i dobových analů následovalo století zkázy. Z odstupu času můžeme konstatovat, že právě tehdy se nastartoval **úpadek Sasánovské Persie**, **indiánské kultury Nazka**, skončil **rozkvět Severní Afriky** a v **Číně začala kolabovat dynastie Wej**. V důsledku toho se stávalo, že se promrzlé hladomorem zbídačené obyvatelstvo vydalo hledat příznivější kraje. Dobrou zprávou pro nás je, že se k opuštění svých původních domovů odhodlali i Slované a během svého exodu dorazili až k hoře **Říp**. Protože se jim v zemi oplývající medem a strdím zalíbilo, osídlili vezdejší krajinu, a tak jsme se na jeviště dějin vplížili i my – **Češi, Moravané, Slezané** či **Lužičtí Srbové**. Takže v poznámce pod čarou bychom mohli se smíšenými pocity konstatovat, že všechno zlé je pro něco dobré.

*Tento satelitní snímek dává dobrou představu o rozlehlosti kazašského jezera **Balkaš***

Spolu s hladomorem a oslabeným kočujícím obyvatelstvem přišly také nemoci. Nestrádali totiž pouze lidé, ale rovněž fauna a flóra. Krysy **Rattus rattus** – známé jako **černé krysy** – se v místech svého původního výskytu (v Asii) zdržovaly z dosahu lidských obydlí. Na rozdíl od krys hnědých a dalších příbuzných krys se jenom v obdobích naprostého nedostatku potravy nebo tehdy, měly-li k tomu optimální podmínky, vydávaly do lidských sídel. Tak tomu bylo do doby, než Římané začali dovážet koření a tkaniny z **Číny**.

Pověstná „hedvábná stezka“ se stala koridorem, po kterém se coby černí pasažéři pohybovaly i krysy. Tato skutečnost je doložená archeologickými nálezy a místy výskytu kosterních pozůstatků těchto hlodavců. Ve Střední Asii procházela „Hedvábná stezka“ územím dnešního **Uzbekistánu** a **Kazachstánu**. Tato stezka byla ve skutečnosti řadou obchodních stanic a pevností, které byly mezi sebou vzájemně propojené. Nejednalo se tak o žádnou silnici ani jednolitou cestu, ale o síť obchodních stezek, po které putovaly karavany všeho druhu.

*Blecha morová
(Yenopsylla cheopis Rothschild)
pod mikroskopem
(a ve zkraslených barvách)*

Stranou této sítě stezek se na východě dnešního Kazachstánu nachází ohromné jezero **Balkaš**. V jeho okolí mají svoji přirozenou domovinou pískomilové rodu **Rhombomys opimus**. Tato drobná stvoření žijí rodinným životem ve společných norách. Pokud se tyto drobní hlodavci přemnoží, jsou z podstaty svého života náchylní k nemocem, které je redukují. A mezi tyto redukční faktory patří i nemoc vyvolaná bakterií **Yersinia pestis** – mor. Mor ke svému šíření potřebuje bacilonosiče, kterými jsou blechy morové – latinsky **Xenopsylla cheopis Rothschild**. Tyto blechy mají, na rozdíl od svých příbuzných, v místě zvaném **žláznatý žaludek** jednu mikroskopickou odlišnost. Žláznatý žaludek filtruje blechám nasátou krev. U blech morových obsahuje navíc řadu **malých štětiček**, která bleše zabraňují vstřebat s krví nevhodné bakterie. Když blecha morová vsaje od nové oběti zdravou krev, krev nebožáka se v těchto místech nakazí zachycenými morovými bakteriemi. Blecha, která nasávanou krev doplněnou o bakterie moru (anebo o bakterie endemického tyfu **Rickettsia typhi**, jež rovněž šíří) nedokáže pozřít, vykašle čerstvě nakaženou krev zpět přímo do rány. A tímto vlastním sebeobranným úkonem infikuje svoji oběť. Nejnovější výzkumy ukázaly, že schopnost přežití těchto blech ovlivňují takové detaily, jako je umístění a prostorové uspořádání nory jejich pískomilných hostitelů. Blechy jsou totiž citlivé na teplotu a vlhkost. Nedostatečná vlhkost nebo přílišná teplota je hubí. Při jejich krátkém životě to hraje roli.

A tak počasí a proudění vzduchu v norách pískomilů ovlivňuje, nakolik se bude jejich blechám dařit. Je-li pro tyto hlodavce příznivý rok, rozšiřují své teritorium a vyhrabávají si nové nory. Mnohé z nových nor jsou natolik nešťastně situovány, že v souvislosti s příhodným počasím umožňují přemnožení blech. Ty, pokud jsou bacilonosiči, mají své žně. Je-li počasí obzvláště „příznivé“ pro blechy i pískomily a rovněž pro krysy, které by se vyskytly v blízkosti kočovníků, schyluje se ke katastrofě...

Pískomil rodu Rhombinys opimus před svojí norou

*Bakterie moru
Yersinia pestis*

Vlastní bakterie *Yersinia pestis* má původ ve zcela neškodné půdní bakterii **Yersinia pseudotuberculosis**. Jak vědci zjistili, morová bakterie se liší od té původní dvěma **plazmidy**, které jí umožňují snadno pronikat do savčích buněk. Plazmidy jsou malé, zpravidla kruhové molekuly DNA, které si sice žijí vlastním životem, ale ke množení potřebují hostitele. Jsou jednodušší než viry, neboť nemají žádný obal. Jedná se tedy o kousky DNA, které se šíří z buňky do buňky. Užitečnost plazmidů je nesporná. Buňkám totiž poskytují celou řadu užitečných dovedností, jako je vázání živin z okolí, napadání nevítaných hostitelů atd. Proto je jejich vztah s buňkou oboustranně prospěšný a jejich společný výskyt nijak výjimečný.

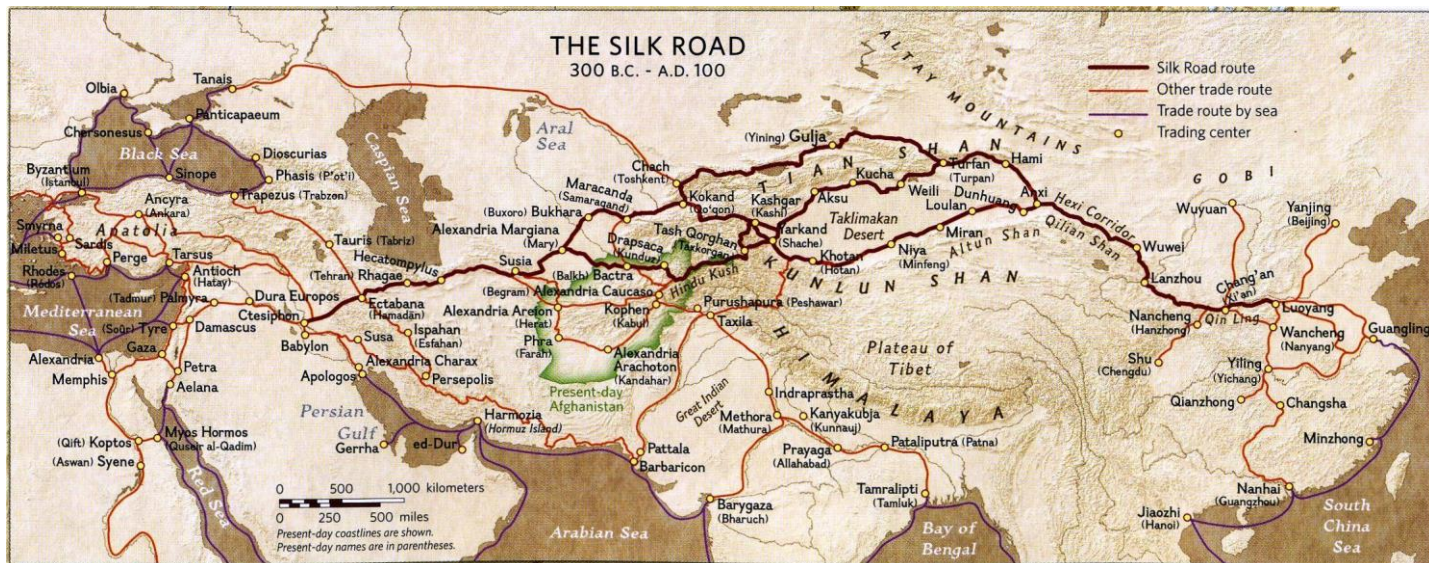
Přenos morového bacilu funguje tak, že nakažená blecha morová kousne hlodavce. Ten se o své blechy i nemoc podělí s okolními hlodavci a nakonec uhynie. Vymře-li například hnízdo pískomilů, kteří se kvůli nemoci schovali do bezpečí své nory, nic se neděje, dokud blechy nedokážou najít nového hostitele. Když se ovšem teritoria pískomilů zkrříží s krysími nebo přímo s lidskými, vzrůstá šance, že se blechy usadí v kožichu krysy, ve tkaninách nebo napadnou domácí savce (kočky, psy) či přímo člověka. Blechy morové na své pouti po „hedvábné stezce“ určitě kombinovaly různé hostitele a úspěšné byly proto, že se do styku s člověkem dostaly až poté, co byly s nákladem vyloženy a měly za sebou tisíce procestovaných kilometrů. Je zřetelná spojitost mezi možností převážet náklad látek či obilí na velkou vzdálenost a mezi šířením moru. I proto se zdá, že bilblický mor kosící Pelištějce byl spíše zaječí nemocí a neměl dost sil zažehnout skutečnou katastrofu. Už proto, že lidských přenašečů bylo výrazněji méně, jejich skupiny nebyl tak početné jako později, dlouhé vzdálenosti se překračovaly zřídka a už vůbec ne bez překládek zboží. Objem převáženého zboží byl vzhledem ke kapacitě tehdejších lodí či absenci zpevněných cest minimální a v okolí jezera Balkaš se žádná mohutná civilizace ani obchodní tepna nevyskytovala. Byla to totiž od nepaměti krajina vhodná spíše k pastevectví, které vyhovovalo nomádským kočovníkům...

Tento barevně upravený mikroskopický snímek ukazuje štětinky žláznatého žaludku blechy morové, když jsou obaleny morovou infekcí.

Severozápadní hranice Byzantské říše sousedila s krajem po celá staletí obývaným pasteveckými, kočovnými či primitivně zemědělskými kmeny. Černomořská oblast, o které je řeč, byla původně obývána různými kmeny, které postupně přicházely ze středoasijských stepí. Mezi tyto barbary – jak jim říkali Římané – patřily zpočátku kmeny **Skýthů**, později **Gótové** a od pátého století **Hunové**. Římané s těmito polokočovnými kmeny zpravidla nejprve válčili a později, aby dosáhli

klidu na své černomořské hranici, obchodovali, a nakonec i úžeji spolupracovali. Nicméně jejich přezíravý a nadřazený přístup čas od času přilil oleje do ohně, a pak se hranice římské říše opět ocitla pod náporom rozružených kmenů. Několik příkladů: Gótové v roce 268 neúspěšně zaútočili na **Byzantion**, budoucí Konstantinopol, hlavní město Byzantské říše. Nebo

20. června 451 v **bitvě na Katalaunských polích** porazila armáda Západořímské říše vojska hunského krále **Attily**, což bylo poslední výrazné vítězství západních Římanů vůbec. Král Attila zemřel roku 453 a rok poté se Hunská říše definitivně rozpadla. Vojska východní části říše pak dorazila zbytky Hunů v Thrákii v roce 469. Porážku Hunů zajistil **Anagestes**, avšak trvalý klid na černomořskou hranici říše to nepřineslo. Od 60. let 5. století se začali na tomto území vyskytovat nomádi přibývající ze středoasijských stepí (např. **Bulhaři**). Ač se kmeny postupně centralizovaly, nebyly dostatečně jednotné, aby s nimi Římané mohli dojednat stabilní sousedský vztah. Pro naše vyprávění o moru jsou v souvislosti s černomořskými přístavy klíčová dvě období – první polovina šestého století a polovina 14. století. V první polovině šestého století se zde ještě nevyskytovali Avari, ale už se zde začali usazovat první **Slované**, kteří podnikali loupeživé výpravy na území Byzance. Jak tomu bylo v druhém případě, se zmíníme později...

Doprovodná ilustrace ke kulturně-vzdělávacímu cyklu *Panta rhei* (6/2019)

CHERSONÉS

Původně řecký městský stát nacházející se na jihozápadním pobřeží Krymu. Byl zde pohřben 4. papež sv. Klement, jehož ostatky sv. Cyril se svým bratrem Metodějem, Klementem Ochridským a dalšími souputníky nalezli.

Roku **988** či krátce poté byl v Chersonésu pokřtěn vládce tehdejší Kyjevské Rusi **Vladimír I. Veliký** (cca 958–1015) a následně na to dal pokřtít celou svoji zem.

Chersonésos je řecky poloostrov. Původ města je řecký (424/421 př. Kr.) Za vlády 1. císaře Augusta se město stalo Římským (25 př. Kr.), ale dostalo svobodu. Od 1. stol. se v něm vyskytovali křesťané, později bylo zřízeno biskupství. Roku 381 se místní biskup účastnil 1. konstantinopolského koncilu. V 1399 přineslo městu definitivní zkázu plenění Zlatou hordou.

V dobách své největší síly a slávy měla Římská říše po celém Černomořském pobřeží svoje přístavy, obchodní stanice a opevněné vojenské tábory. Ostatně v jednom z nich jménem **Apsaros**, který se dodnes pod jménem **Gonio** nachází ve velmi dobře zachovaném stavu na samém jihu Gruzie, měl být – dle jednoho z historických pramenů – pohřben **svatý Matěj**... (O této skutečnosti se detailněji zmiňujeme v úvodu našeho seriálu „*Matějská pouť aneb pouť jako žádná jiná*“

Římský opevněný tábor **Apsaros** (nebo též **Apsarus**) zmiňuje již římský historik a filozof **Plinius Starší** (*23 až 27 – †79), který je známý mimo jiné hrdinnou smrtí, když se svojí lodí připlul na pomoc svým známým prchajícím z Vesuvem ničících Pompejí... V římských dobách to bylo dobře opevněné přístavní město s hipodromem, divadlem či lázněmi. Později se město stalo součástí Byzance. Ve 14. století je již nazýváno **Gonio** a ovládá jej

Janovská republika (čili italský městský stát). Roku 1547 Gonio ovládli Osmané. V roce 1878 se stalo součástí Ruské říše. Nyní je najdeme v Gruzii.

v listu **Hanspaulka** – číslo 4, ročník 2017). Mezi nejvýznamnější černomořská města patřily **Chersonésos** na Krymu a **Trapezunt**. Chersonésos byl původně řecký městský stát. Byl zde pohřben 4. papež sv. Klement (papežem kolem 88/92 až 97/101 po Kr.) Sv. Klement byl do exilu na samý okraj Římské říše poslán císařem **Trajanem**, ale protože i nadále šířil tento vyhnanec křesťanství, byl na císařův podnět jat a utopen. Ostatky papeže byly krátce na to místními křesťany vyzdviheny a pohřbeny. V roce 861 pohřbené papežovy ostatky našel **Konstantin Filozof** známý pod svým řádovým jménem **sv. Cyril**. (O něm a jeho družích jakožto i o osudu města Chersonésos jsme si vyprávěli v rámci cyrilometodějského kulturně-vzdělávacího cyklu **Panta rhei** (14. 7. 2019, **Nebušice**).

ZE ŽIVOTA HANSPAULKY

Matějská pouť aneb pouť jako žádná jiná

(1. část)

Renesanční kořeny staromatejské pouti - humanismus & tolerance za Rudolfa II.

Staromatejská pouť, která se bude konat 24. února ve zdejším kostele sv. Matěje, má svoje kořeny v době pozdní renesance, kdy na českém královském stolci vládl císař **Rudolf II**. Na tuto pouť bude 14. května navazovat **Svatomatejská pouť**. Idea dvojité pouti se zhmotnila již před dvěma lety, kdy místní umělecké sdružení **Hora Fugit** zrealizovalo po 71 letech obnovenou premiéru „**Missa Brevis**“, kterou přímo pro místní kostel sv. Matěje složil v těžkém období vrcholící druhé světové války major vojenské hudby **Jaroslav Voříšek** (1928–1998). Důvod připomínání obou tradic slavení **Matějské pouti** je dán historickým vývojem a úzce souvisí s aktuálními tématy renesanční Evropy...

Když v roce 1595 papež **Klement VIII.** vyhlásil plnomocné odpustky pro poutníky do kostela sv. Matěje, vyslyšel tak nejen žádost probošta metropolitní kapituly u sv. Víta Jiřího **Bartholda Pontana** z **Breitenberka** (1550–1614), ale nepřímou i císaře **Rudolfa II.** Papež tak jednal nejenom z vědku za pomoc **Pražanů** během jeho diplomatické mise v roce 1588 (jak jsme v lednu 2016 zmínili v tomto časopise, šlo o nástupnictví na polský trůn), ale i v zájmu katolické církve celých Čech. Ostatně navázání plnomocných odpustků na kostel, jehož byl patronem apoštol **Matěj**, byl v tomto ohledu skvělý diplomatický tah, který dobře vypovídá o **rudolfinské době**, kdy se sláva Prahy umocňovala významem a leskem sídelního města římského císaře.

Papež **Klement VIII.** (papežem byl 1592–1605) byl již pátým papežem, kterého císař **Rudolf II.** zažil po přestěhování svého císařského dvora z **Vídně** do Prahy

v roce 1583. Tím prvním papežem byl **Řehoř XIII.** (papežem 1572–1585), dnes známý především zavedením našeho tzv. **gregoriánského kalendáře** a pak také svým nekompromisním postojem vůči protestantům.

Jak již bylo nastíněno v úvodu, původní termín svátku svatého **Matěje** předchází tomu současnému (v katolickém kalendáři) o necelé tři měsíce. Nejedná se však o ojedinělý jev, k přesunům dochází po celá staletí nejen v církevním kalendáři, ale i v tom světském u jmenin či významných dní. Svátky svatých mají za úkol připomínat osobnosti, které jsou pro křesťanskou církev výjimečné a příkladné jak svým životem, tak i přízní nebeského hospodáře. Svatý **Matěj** (také **Matyáš**, z hebrejského **Matthias**), sice doprovázel **Ježíše Krista** už od dob jeho křtu v řece **Jordán**, ale až po vyloučení **Jidáše** ho los zařadil mezi dvanáctku apoštolů, jejichž posláním bylo šířit „radostnou zvěst o Kristu“ do celého světa. O jeho životě se neví prakticky nic víc než to, že pravděpodobně působil v **Judsku**, a možná zemřel jako mučedník v **Jeruzalémě** nebo v **gruzínské Kolchidě**. Podle legendy měla **Matějovy** ostatky dát převézt do Říma svatá **Helena** (255–330), manželka římského

ZE ŽIVOTA HANSPAULKY

císaře **Constantia I. Chlora** a matka prvního křesťanského císaře **Konstantina Velikého**. Ty odtud dál putovaly do německého **Trevíru**, kde je dodnes uctíván. Jenže také v **Padově** se v kapli při kostele **Santa Giustina** nachází jeho mramorový náhrobek a podle řeckých pramenů je pohřben v římské pevnosti **Gonio** (**Apsaros**) na jihozápadním cípu dnešní **Gruzie**. Protože **Matěj** byl jedním z apoštolů, jeho památku slaví a uctívají nejen katolíci, ale i křesťané protestantského vyznání. A právě to může být jedním z důvodů, proč byl zvolen jinak nevýznamný kostelík za hraničními Prahy s vědomím císaře **Rudolfa II.**, cestou žádosti **svatovítského kapitulního probošta Jiřího Bartholda** z **Breitenberka** papežem **Klementem VIII.** za hodna této prestižní a lukrativní pocty.

Basilejská (též **Jihlavská**) **kompaktáta** z roku 1436 přiznávala po náročných jednání se zástupci husitských Čech a **Moravy** mj. nárok na přijímání z kalicha pro všechny ultrakřivické frakce církve, na což se záhy začala odkazovat ostatní evropská protestantská hnutí. Dvojí název **kompaktát** reflektuje skutečnost, že byla sice vyhlášena v **Jihlavě**, ale jejich šířitelé se hlásili k podpisu usnesení **Basilejského koncilu**, který signovali papež **Evžen IV.** (papežem 1431–1447) a císař **Zikmund Lucemburský** (1368–1437) v **Basileji**. Otec budoucího císaře **Rudolfa II.**, císař římský, král český, uherský, markrabě **moravský** a arcivévoda **raukouský** **Maxmillián II. Habsburský** (panoval 1564–1576) **kompaktáta** akceptoval a ač nepodepsal jejich revizi zvanou **Česká konfese**, zavázal se jejich obsahem řídit. Je všeobecně známo, že **Maxmillián II.** byl vstřícný nejen vůči protestantům, ale kupříkladu i vůči židovské obci, které mj. potvrdil četná privilegia.

Maxmilliánův syn **Rudolf II.** výše uvedenou **Českou konfesi** (**Confessio Bohemica**) nakonec 9. července 1609 zahrnul do svého „**Majestátu na náboženskou svobodu**“, čímž sice potěšil protestantské stavy a dodržel své slovo, ale na druhou stranu utužil ještě větší odpor svých protivníků. Situace se zdramatizovala nezvládnutým vpádem **Pasovských** na **Moravu** a do Čech v roce 1610, což přispělo k sesazení císaře **Rudolfa II.** jeho bratrem **Matyášem Habsburským** (1557–1619) následujícího roku. Celý svár českých a moravských protestantů s katolickými **Habsburky** nakonec vyvrcholil bitvou na **Bílé Hoře** v roce 1620 a následnou rekatolizací celé země. Ze zpětného pohledu se tudíž jeví politika **Maxmilliána II. Habsburského** i jeho syna **Rudolfa II.** jako tolerantní a v rámci možnosti vůči protestantům vstřícná. Přitom si zejména **Rudolf II.** počínal obratně při jednáních s papežským stolicem a velmi kultivovanou formou podporoval katolickou církev, což vyniká zejména v kontrastu s inkvizičními procesy, které na vlastní oči viděl za svého dětství ve Španělsku.

Druhým zmiňovaným významným černo mořským přístavem bylo město Trapezunt. Zde končila starověká „hedvábná stezka“ – obchodní cesta spojující římskou a čínskou říši. Trapezunt se dnes nachází pod jménem **Trabzon** na severovýchodě Turecka. Má přibližně stejný počet obyvatel jako naše **Brno** a je hlavním městem stejnojmenné provincie, která je proslulá produkcí tureckého čaje Rize. Historicky bylo město **Trapezunt** střediskem suchozemského (s Íránci alias Peršany, Gruzínci, Rusy...) tak i námořního

obchodu. V dobách císaře Justiniána odtud vyplouvaly lodě naložené hedvábím, kořením a exotickými surovinami z Indie, Číny a celého Středního Východu do Konstantinopole a dále do středomořských přístavů ovládaných Římany. Na zpáteční cestě lodě převážely především potraviny a nejvíce ze všeho obilí z Egypta. Do černo mořských přístavů pak vozily zboží, které se směňovalo za náklady karavan přibývších po souši do Trapezuntu. Později, když se moc Byzantské říše soustředila

na vlastní přežití, o tkaniny, koření a další vzácné předměty putující po „hedvábné stezce“ měly zájem zejména **Benátčané** a **Janované**, pro které byl obchod „s hedvábím“ jedním z hlavních pilířů jejich existence. Když byla v roce 1204 dobytá Konstantinopol křížovými výpravami, založil vnuk byzantského císaře **Andronika I.** (1118–1185) **Alexios I. Komnenos** (1204–1222), nástupnický stát dočasně zaniklé byzantské říše, prohlásil se jeho císařem a hlavní město umístil do Trapezuntu. Nově vzniklé **Trapezuntské císařství** si nakonec udrželo samostatnost více jak dvě a půl století, byť v roce 1243 po porážce v bitvě u **Köse Dağ** muselo akceptovat vazalský poměr k mongolské říši. Existenci této černo mořské země definitivně ukončil turecký sultán **Mehmed II.** (*1432, vládl od 1451, †1481) v roce 1461. Věhlasného osmanského vládce Mehmeda II. dobře znala a proklínala celá Evropa, neboť to byl právě on, který dobyl Konstantinopol. Krátce na to Osmané přerušili obchod s kořením, a tak Evropanům zavdali příčinu hledat nové možnosti, jak obchod obnovit. Nastala staletí válek s Turky, poselstev k mongolským chánům a zámořských objevů. Ale zpět ke konci starověku.

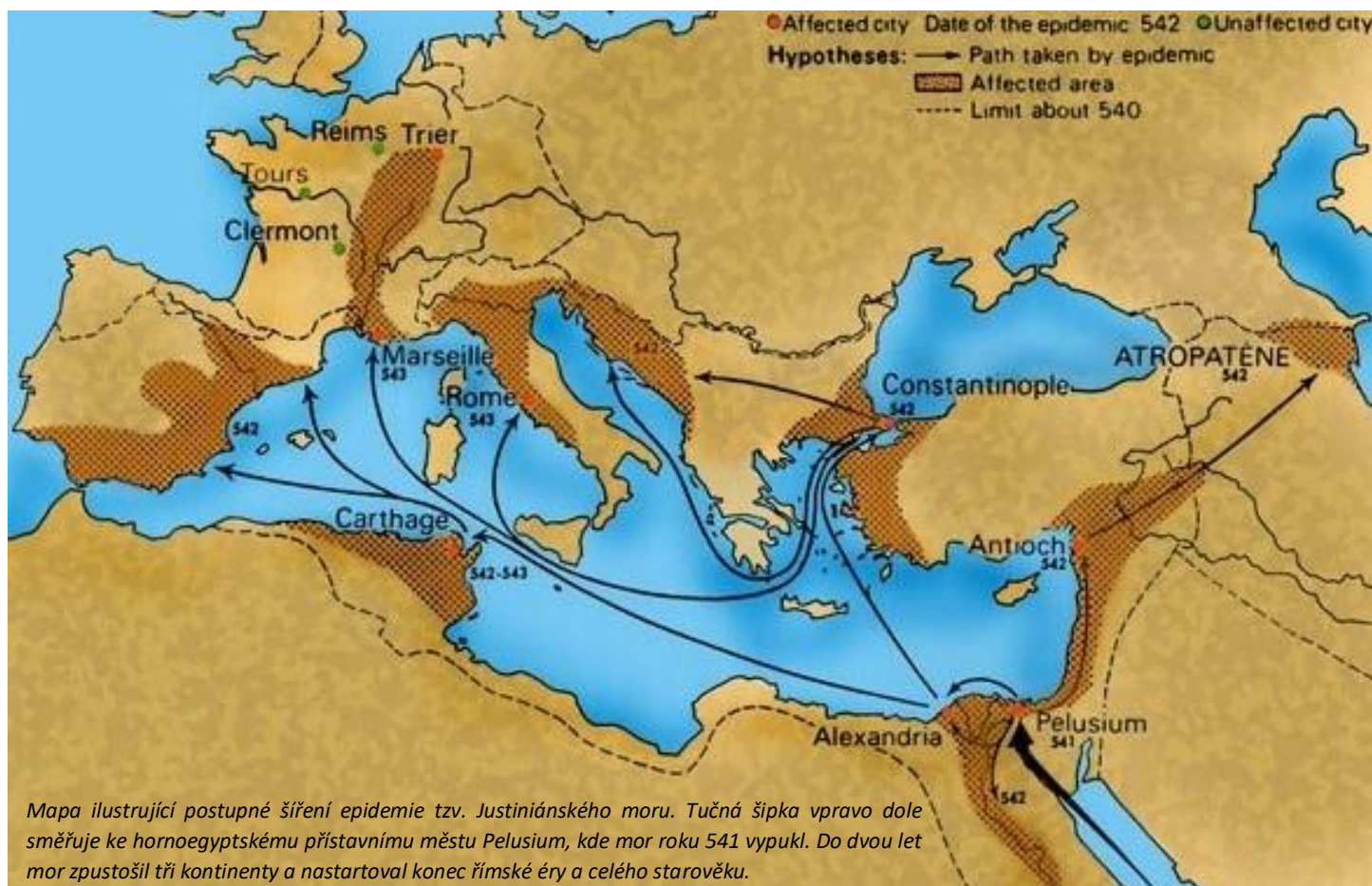
Annus horribilis – nejhorší rok v lidské historii – nastal v roce 536. Dle Prokopia z Césareje konkrétně **24. března**. „*Toho dne se nejednou setmělo a odkudsi se přivalil mrak prachu a nad hlavami vyděšených Evropanů, Afričanů a Asiatů zůstal celých 18. měsíců. Přes den slunce svítilo jako v noci běžně svítí měsíc. Ve Středomoří v létě mrzlo a objevovaly se sněhové přeháňky. Úroda neměla šanci dozrát.*“ Následky na sebe nenechaly dlouho čekat: neúroda oslabilo obyvatele Střední Asie i jejich vyhublá stáda. Ti se po několika letech strádání vydali na jihozápad, neboť doufali, že tam naleznou, jak si dobře pamatovali, příhodnější teplejší podmínky pro své přežití. **V roce 541** sebou vzali také černé pasažéry – hlodavce a blechy nakažené morem. Tito nezvaní cestující se na stanicích „hedvábné stezky“ dostali do nádob s potravinami a do tkanin, které byly předmětem obchodu. Spolu s nimi putovali až do Trapezuntu, kde se připojili k nákladu lodi. Je možné, že spolu s ním dopluli až do Afriky, neboť obilnicí Říma byl v těch dobách úrodný Egypt spadající pod vládu Byzance. Flavius Belisarius tou dobou zrovna bojoval pod praporem nevděčného císaře kdesi v okolí Středomořího moře. Jeho vojsko potřebovalo zvýšené dodávky potravin, a proto se obchodníci činili. A s nimi na svoji hvězdnou kariéru čekaly i blechy se zákeřnou nemocí. Podle Prokopia z Césareje svoji příležitost dostaly v přístavu **Pelusium** na severozápadním cípu Egypta.

Starobylé dolnoegyptské město Pelusium bylo vlastně kombinací pevnosti, přístavu a přímořské obchodní stanice. Nacházelo se na kriticky důležitém místě: na nejzápadnějším konci Nilu. Zde si karavany putující po Euroasii vyměňovaly svoje zboží za to, které bylo přivezené z nitra Afrického kontinentu. Zároveň tudy procházela všechna vojska mířící do nebo z Egypta. V roce 525 př. Kr. zde proběhla klíčová bitva s (první) Perskou říší, kterou popsal slavný dějepisec Herodotos. Peršané, kteří drtivě vyhráli, využili víry Egyptanů v posvátnou roli koček. Proto živé kočky při útoku vrhali na faraonovy lučištníky. Tím je nutili k těžké volbě: Máme střílet na útočníky a ohrožovat tak svými šípy posvátná zvířata? Tuto scénu namaloval v roce 1872 malíř **Paul-Marie Lenoir** (1776–1827).

Město bylo po dobu své existence svědkem řady bitev a konfliktů. Vedle zmiňované bitvy Egyptanů s Asyřany v letech cca 720 až 715 př. Kr., kdy myši zahynaly Asyřany na ústup, a právě jmenované bitvy s Peršany zde v roce 373 př. Kr. proběhla úspěšná bitva s Řeky, 343 př. Kr. neúspěšná s Peršany, r. 333 př. Kr. město otevřelo brány Alexandrovi Velikému atd.

Dolnoegyptské město Pelusium bylo strategicky umístěnou pevností na hraně delty Nilu a Arábie. V průběhu věků se pod jeho mohutnými zdmi sváděla jedna bitva za druhou. Město zmiňuje starozákonní prorok **Ezechiel** (30:17), jež je známý popisem dobytí Jeruzaléma babylonským králem **Nabukadnesarem II.** (630 př. Kr.–562 př. Kr.) v roce 597 př. Kr. a tím, že byl účastníkem následného babylonského zajetí. Ezechiel ve své knize píše: „*Vylíj svůj hněv na Pelusium, egyptskou pevnost, a odříznu davy Thébů.*“ & „*Když zapálím oheň v Egyptě; Pelusium se bude svíjet úzkostně, Théby se rozdělí a Memphis bude čelit každodenní úzkosti.*“ & „*Mladí muži z On a Pi-beseth padnou mečem a tato města půjdou do zajetí.*“ Pro naše vyprávění se však jeví ikonitčtější ještě jiný příběh spojený s tímto strategickým přístavem, který je v dnešních mapách k nalezení pod názvem **Tell el-Faram**. V dobách, kdy Egyptané Pelusiu říkali **Sena a Per-Amun**, Řekové **Pelouison**, Aramejci **Seyan** a bibličtí Izraelité **Sin**, bylo toto město hlavní vstupní pevností na **Horově stezce** spojující africký Egypt s celým asijským kontinentem. Podle historiků **Herodota** a **Straba** oblehl tuto hraniční pevnost z kraje své vlády asyrský král **Sennacherib** (vládl 704–681 př. Kr.), který vinil Egyptany v podněcování protiasyrských rebélií v malých městských státech oddělujících obě velmoci. Když asyrský panovník rozbil svoje ležení na dohled dnešního Pelusia, nespěchal s útokem. V noci však napadla jeho spící tábor armáda myší, překousávala struny na hudebních nástrojích a ničila popruhy na odložených štítech. Za zvuků praskajících strun se vyděšení Asyřané dali před hlodavci na úprk. Z egyptských obránců se obratem stali pronásledovatelé... Herodotos se o této události zmiňuje v souvislosti s odkazem na sochu boha **Seta**, kterou si osobně prohlížel v Hefaestově chrámě v **Memfisu**. Tato socha vedle oslavných nápisů z doby 25. dynastie nesla ve své ruce znamení pohromy, které stihlo Asyřany – **myš**.

Z Pelusia se epidemie začala šířit dvěma směry: do Afriky (až dosáhla Etiopie) a na Arabský poloostrov, kde vedle místních obyvatel, decimovala i pochodující vojska Peršanů. V roce **542** pronikla tato zhoubná nemoc také do hlavního města východořímské říše – do **Konstantinopole**. Prokopios nemoc popisuje jako záchvaty šílenství, malátnost, bludné představy a horečky. Euagrius si všimá očních zánětů, kožních lézí, průjmů, zduřených žláz, bolestí v kloubech a vysokého stupně nebezpečí nákazy. Poté, co se objevily „bubony“, tedy morové hlízy, byla pravděpodobnost, že člověk přežije již jen velmi malá. Euagrius hovoří o třech dnech. Prokopios rozlišuje dva typy průběhu moru. V prvním případě se umíralo do několika hodin a ve druhém měl po onemocnění člověk před sebou ještě několik dnů utrpení a minimální šanci na uzdravení. Jak ze soudobých poznatků víme, v obou případech se jedná o projev stejné nemoci a příznaky a průběh se liší pouze tím, jakou formou infekce byl nemocný nakažen. A jak probíhalo řádění moru v srdci římské říše? Prokopios z Césareje psal, že lidé pracovali ve spěchu. Mrtvá těla skládala na palubu lodí a hrůzný náklad i s loděmi se zapaloval. Hořící plavidlo se pak odstrkovalo od břehu, aby shořelo na širém moři. V jiných případech vršili obyvatelé Konstantinopole mrtvoly, kterých bylo až pět či při vrcholu pandemie deset tisíc denně, do věží, které předtím zbavily střech. Vrstvy mrtvol oddělovaly pouze vápnem a věž poté zapálili, takže se z ní stal de facto komín. Všude po městě byl cítit zápach spáleného masa... Současní historikové jsou v odhadu počtu mrtvých opatrnější než jejich doboví kolegové, nicméně i oni konstatují, že díky morové pohromě přišlo hlavní město o necelou polovinu obyvatel.

V současnosti se každoročně morem nakazí průměrně několik desítek lidí po celém světě. Zdrojem nákazy jsou různí hlodavci. Jsou-li infikovaným podány v krátké době léky (antibiotika), mají vysokou šanci na alespoň částečné uzdravení. Na snímku ruka pacienta zasaženého morem.

V dokumentu „*Secret of The Great Plague*“ je průběh morové nemoci popisován takto: „Jakmile se bakterie dostane pod lidskou kůži, šíří se rychle do lymfatických uzlin. Bakterie se množí, způsobují otoky uzlin a šíří se lymfatickým systémem až do srdce. V tomto okamžiku se dostávají do krevního oběhu a zaplaví celý organismus. Současně začínají selhávat lymfatické žlázy. Šíří se zánět. Buňky umírají a uvolňuje se buněčný odpad. Tvoří se krevní sraženiny. Ty se uvolňují a putují cévami, až ucpou menší cévy. Krevní zásobení prstů je zablokováno a kůže se zbarví černě. Vzniká gangréna a napadá končetiny, ve kterých se šíří hnilobný proces. Mezitím otékají a praskají další lymfatické uzliny. Infikovaná krev proudí organismem, oběť dostává vysokou horečku a začíná blouznit. Za obrovských bolestí ztrácí vědomí. Životně důležité orgány selhávají a pacient umírá.“

Morová rána měla obrovský dopad na chování obyvatel. Prokopios poznamenává: „V těch dobách bylo sotva vidět člověka na ulici. Všichni, kterým se nemoc ještě vyhnula, raději seděli doma nebo truchlili pro mrtvé. Práce stála. Řemeslníci opustili své dílny.“ Císař Justinián, který pod šťastným vedením generála Belisaria dobyl zpět Řím a četnými vítězstvími vzbudil respekt a strach u nepřátel své říše, si nemohl a ani nechtěl připustit, že jeho říše je smrtelně ohrožena. Aby získal potřebné finance, nedbal utrpení obyvatelstva a nutil přeživší platit daně i za ty zemřelé. Ani to však nestačilo. Mor decimoval jeho armádu, jejíž síla z původních 645 000 bojeschopných mužů klesla na necelých 150 000. Vyděšení nepřátelé vycítili svoji příležitost. A ač i oni byli postupně koseni epidemií, jejich lačnost po pomstě, příležitost ke kořisti či potřeba přesunout se na nové území v rámci neúrodou vyvolaného stěhování národů, jim dodávala síl. Byzantské říši již nikdy nedopřáli oddechu a prostoru k další expanzi.

Kosterní pozůstatky muže a ženy nalezené v Altnerdingu patří obětem moru z poloviny šestého století čili z období jedné z prvních vln Justiniánského moru. Morová bakterie *Yersinia pestis* se našla ve stoličce přibližně pětadvacitileté ženy (vlevo). Jedná se tak o přímý důkaz nejen skutečnosti, že Justiniánský mor byl skutečnou „černou smrtí“, ale i o toho, že se v této době už rozšířil do centrálních oblastí Evropy a do relativní blízkosti našeho území. Městečko Altnerding má starobylou historii. Coby osada **Ardeoingas** je zmíněno poprvé v roce 788, tedy více jak 200 let poté, co Justiniánský mor tyto dvě oběti usmrtil. V době smrti obětí tudy vedla římská cesta směřující z jihu do hraničního města **Casta Regina – Řezna**. O Řezně jsme se zmiňovali před rokem v rámci přednáškového pásma „**Doba založení rotundy sv. Matěje**“, konkrétně v souvislosti se zmínkou o římské hranici „**limes Romanum**“ v přednášce **Františka Běhouнка „Zakládání prvních kostelů“**. Řezno sehrálo pro vývoj Čech zásadní úlohu, neboť bylo sídlem biskupa a jeho diecéze, která měla – až do zřízení Pražského biskupství v roce 973 – ve svém poli působnosti i misie na naše pohanské území. V údolí řeky **Isar**, kde byly obě oběti moru pohřbeni, nebylo tedy v době moru žádné město, ale jen křižovatka římských cest. Pro oběti to bylo rozcestí poslední.

Mapa Konstantinopole, hlavního města Byzantské (Východořímské) říše za doby vlády císaře Justiniana.

Nemoc postupně zachvátila značnou část zejména jižní a západní Evropy, Malé a Střední Asie a Západní Afriky. Vracela se ve vlnách, které měly zpravidla čtyřleté rozestupy a vytvořila předěl mezi érou antiky a středověkem. Jedním z přímých důsledků bylo posílení moci pouštních kmenů, které se začaly drát na výsluní poté, co v první polovině sedmého století zformoval prorok Mohamed svoje učení – islám. Počátek islámského letopočtu se váže k roku **622**, kdy Mohamed přesídlil se svými přívrženci z **Mekky** do **Medíny**. Téhož roku ustalo řádění morových epidemií zažehnutých Justinianovým morem a svět si od této epidemie mohl odpočinout na dlouhých osm set let. Justinianův mor trval tři čtvrtě století a má se za to, že po celém světě zahubil přibližně **50 milionů lidí**.

*Prokopius z Césareje, autor spisu **O válce perské**, kde se ve 22. kapitole 2. knihy rozepsal o morové epidemii, kterou sám zažil a kterou známe jako „Justiniánův mor“. „Mrtvi jsou na tom lépe než živí,“ konstatoval.*

JIŘÍ ALTIOR: ANNUS HORRIBILIS – TĚŽKÉ CHVÍLE V DĚJINÁCH LIDSTVA

☛ Samuelův mor & Justiniánův mor (úvodní kapitola cyklu) ☜

INSTITUT RENESANCE KULTURNÍHO DĚDICTVÍ Z. Ú.

PRAHA © MMXIX